

Žanro konferencija subūrė skirtingų sričių mokslininkus

Gabija Bankauskaitė

Vilniaus universiteto Kauno fakultetas

Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas

Vilnius University, Lithuania

E. paštas gabija.bankauskaite@knf.vu.lt

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3276-8159>

Moksliniai interesai: modernizmas, XX a. lietuvių literatūra, tarpukario Lietuvos spauda ir reklama

Research interests: Modernism, Lithuanian literature of 20th century, press and advertising of interwar Lithuanian periodicals

Spalio 11 dieną Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institute įvyko tarpdalykinė mokslinė Žanro konferencija. Renginio dalyves sveikino konferencijos sumanytoja ir mokslinio komiteto pirmininkė profesorė *Gabija Bankauskaitė*.

Pirmoji Žanro konferencija, kurią organizavo dar Kauno humanitarinio fakulteto Socio-kultūrinių tyrimų centras, įvyko 2015 metų spalio 23 dieną. Svarstyti klausimai, ar žanras yra kanonas ar transformacija, kiek aktuali tradicinė jo samprata įvairiuose moksluose ir menuose, ar jis apskritai dar svarbus, ar tinka šiais laikais ankstesni apibrėžimai, kokie nauji žanro porūšiai atsirado. Pirmojo renginio diskusijos patvirtino tris dalykus: pirma – humanitariniai mokslai nebeįmanūs be tarpdalykiškumo, antra – visuose menuose ryškios žanro transformacijos, trečia – vis dėlto teigti, kad grynasis žanro kanonas šiandien nebeįdomus ir nebepopuliarus, negalima. Šios, jau antrosios, Žanro konferencijos diskusijos taip pat patvirtino, kad žanras, viena vertus, yra nuolatinis kūrybinis iššūkis kiekvienam rašytojui nuo pat Antikos laikų iki šių dienų, kita vertus, jis būtinas šiuolaikinei visuomenei, nes eliminuoja neapibrėžtumą, konceptualizuoja transformacijas, įvardija naujas formas.

Į konferenciją susirinkusios tyrėjos dirbo dviejose sekcijose. Sekcijoje *ŽANRO TRANSFORMACIJOS INFORMACIJOS AMŽIUJE* pirmoji kalbėjo Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos ir audiovizualinių medijų katedros docentė dr. *Jolanta Mažylė*. Prelegentė svarstė žurnalistinių žanrų problemą intermedialumo aspektu ir akcentavo, kad šiuolaikinėje lietuvių žurnalistikoje ryškėja žanrų simbiozė, kuriai įtakos turi ir surinkta informacija, ir žurnalistų kūrybinis sprendimas, kaip ją pateikti įdomiau, įtaigiau ir

suprantamiau. Prisitaikydami prie besikeičiančios aplinkos komunikaciniame lauke, vieni žurnalistinių kūrinių žanrai perima kitų žanrų grupių ar rūšių požymius: niveliuojamas straipsnis ir pranešimas, vertinimas informaciniame komentare mutuoja iš analitinio į pramoginį, klostosi naujas komentarų žanras – „valatkizmas“, Algis Ramanauskas trina viešosios erdvės mandagumo, kultūringo pokalbio ribas, seklėja interviu žanras.

Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Anglistikos, romanistikos ir klasikinių studijų instituto asistentė dr. *Dovilė Keršienė* svarstė laiško žanrinės definicijos problematiką. Prelegentė siekė atskleisti, dėl ko svarbi tiksli ir detali, istoriškai motyvuota žanrinė apibrėžtis, išsiaiškinti, kokią laiško definiciją turėtume suformuluoti, kad ji geriausiai atlieptų šiuolaikinio mokslo poreikius ir intencijas ar konkretaus epistolikos tyrimo, vertimo projekto, korespondencijos publikacijos ar jos atrankos tikslus. D. Keršienė konstatavo, kad evoliucionuojant laiško žanrui, daugėjant asmeniškumo, randasi paratekstų, požanrių, kurie skatina kelti klausimą, ar įsiklausoma į žanro turiningumą, istoriją, ženklus. Netikėta klausytojams buvo mintis, kad ir viduramžiais, ir dabar laiško žanro formalizmas (privalomos formos, raktiniai žodžiai, skirstymai ir pan.) yra panašus. Pranešime itin akcentuotas teiginys, kad svarbiausia yra apibrėžti, kaip žiūrėsime į laišką.

Vilniaus universiteto Kauno fakulteto dėstytojos doc. dr. *Skirmantė Biržietienė* ir dr. *Eglė Gabrėnaitė* aptarė rinkimų programą kaip politinės retorikos žanrą. Remdamosi paskutiniųjų rinkimų į Seimą programomis, skelbiamomis VRK svetainėje, pranešėjos siekė atskleisti pastoviuosius diskurso formos ir turinio elementus, kurie leistų nustatyti žanrinius rinkimų programų ypatumus ir jų sąsają su politinės retorikos universalijomis. Konstatuota, kad vienas pastoviausių – politinis rinkiminis pažadas arba politinis diskursas, nukreiptas į ateitį.

Sekcijos darbą pratęsė Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkė, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos darbuotoja *Jolanta Budriūnienė*, aptarusi anglakalbės XX a. antrosios pusės JAV lietuvių kultūrinės spaudos žanro tyrimus, atliktus pasitelkus literatūros sociologijos lauko teoriją. Akcentuota, kad šios spaudos turinys, pagrįstas vertybiniu matmeniu, dėl išsamiai ir aiškiai suformuluoto tautinio tapatumo apibrėžties konstrukto bei jo reprezentavimo, sudarė galimybes į lietuvių tautą, jos egzilinę bendruomenę, taip pat į šalies istoriją ir kultūrą pažvelgti „iš šalies“. Pranešime aptartos leidyklos „Manlyand books“ ir „Lithuanian Library press“ bei žurnalo „Lituanus“ leidėjų pastangos reprezentuoti Lietuvą JAV ir kitų užsienio šalių skaitytojui per grožinės literatūros tekstus. Aiškintasi, kurie žanrų apibrėžti tekstai geriausiai atspindėjo leidėjų siunčiamą žinią apie mūsų šalį, kaip jie atitiko to meto JAV grožinės literatūros skaitytojų poreikius.

Po pietų sekcijos darbą pradėjo Vilniaus universiteto Kauno fakulteto tyrėjos dr. *Eglė Gabrėnaitė* ir doktorantė *Monika Triaušytė*. Pranešėjos retoriniu aspektu analizavo provokaciją kaip žanrą. Nagrinėtas daug atgarsio sulaukęs ir įvairiausių reakcijų išprovokavęs judėjimas #metoo prieš seksualinio priekabiavimo netoleravimą, jo inspiuoti Lietuvoje publikuoti straipsniai, liudijimai ir komentarai. Akcentuota, kad provokatyvus naratyvo skverbtytis viešajame diskurse vis intensyvėja, provokacija ir reakcija į provokaciją neretai tampa karščiausiomis medijų temomis, o provokatyvus naratyvas ne

tik funkcionuoja kaip savarankiškas žanras, bet vis gausiau produkuojamas inspiruoja ir kitų informacinių, vertinamųjų, pramoginių žanrų pokyčius.

Kauno fakulteto mokslininkės doc. dr. *Saulutė Juzelėnienė*, doc. dr. *Rita Baranauskienė* ir prof. dr. *Skirmantė Šarkauskienė* aiškinosi verbalinių ir neverbalinių elementų dermę socialinėje reklamoje modalumo aspektu – nagrinėjo socialinių problemų konceptualizaciją ir tropų kūrimo principus. Akcentuota, kad tropus galima identifikuoti ne tik žodiniame, bet ir vaizdiniame diskurse, kadangi dėsningumas tropams išlieka toks pat, taip pat negalima kalbėti apie vieno tropo raišką socialinėje reklamoje – neretai derinami keli (pvz., kontekstinė metafora ir ironija).

Fakulteto Kalbų, literatūros ir vertimo studijų instituto asistentė dr. *Eglė Aloševičienė* analizavo daugiakalbio filmo žanro ir vertimo problematiką: apibrėžtį, žanro ypatybes, pasikartojančius motyvus, dėmesį migracijos ir diasporos problemoms. Prelegentė akcentavo, kad audiovizualinio vertimo kontekste daugiakalbis filmas kelia ypač daug problemų. Dubliuojant filmas pritaikomas vertimo kalbai ir kultūrai, tad daugiakalbystės nebelieka. Subtitruojant filmo autentiškumas išlaikomas paliekant originalų takelį, o daugiakalbiškumą galima perteikti įvairių tipų subtitrais. Verčiant užklotiniu vertimu, labai svarbi įvairių tipų sinchronija ir izochronija.

Srities tematiką pratęsė instituto docentė dr. *Laura Niedzviegienė*, kuri svarstė apie žanro įtaką (audio)vizualinio produkto garsiniam vaizdavimui. Pranešime siekta atskleisti, kiek ir kaip audiovizualinio arba vizualinio produkto, kuriam taikomas garsinis vaizdavimas, žanras nulemia to produkto garsinio vaizdavimo specifiką, ar egzistuoja aiški koreliacija tarp šiuo būdu žmonėms su regos negalia pritaikomo produkto žanro ir garsinio vaizdavimo teksto ypatumų. Palyginti keli (audio)vizualinių produktų pavyzdžiai ir jų garsinio vaizdavimo tekstai, šių produktų garsinio vaizdavimo pateikimo techniniai aspektai.

Kauno fakulteto mokslininkės doc. dr. *Rita Baranauskienė* ir doc. dr. *Ilona Mickienė* aiškinosi viešųjų užrašų žanrą – jų leksikos ir grafikos aktualizaciją. Svarstytos viešųjų užrašų kaip kraštovaizdžio dalies rūšys (informaciniai, reklaminiai užrašai, juridinių asmenų pavadinimai ir prekių ženklai), jų informacinė ir estetinė funkcijos. Diskutuota motyvuotai ir tikslingai pasirenkama aktualizuotoji raiška viešuosiuose užrašuose.

Sekcijoje *ŽANRO AKTUALUMAS LITERATŪROS NARATYVUOSE* iki pietų diskutuota anglų kalba. Vytauto Didžiojo universiteto profesorė dr. *Ingrida Eglė Žindžiuvienė* aptarė populiariosios grožinės literatūros žanrą, sampratas, ypatybes ir atkreipė dėmesį, kad tai itin plati, bet šiek tiek pamiršta grožinės literatūros šaka, dažnai kritikuojama dėl žemos kokybės. Akcentuota, kad pastaruoju metu daugėja populiariosios literatūros žanro tyrimų dėl kultūrinių aspektų, visuomenės ir medijų pokyčių.

Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Kalbų, literatūros ir vertimo studijų instituto profesorė dr. *Loreta Uhydienė* ir *Evelina Jonaitytė* kalbėjo apie žodinį pasakojimo žanrą kaip komunikacinį dialogo šaltinį ir jo koreliaciją su trumpuoju afrikietiškosios fantastikos žanru. Analizuotos dvi trumpos moterų rašytojų istorijos. Konstatuota, kad vaizdai ir simboliai tiek žodinėse, tiek rašytinėse Afrikos tradicijose išplėtė literatūrinį trumposios fantastikos žanrą ir sąveikauja su kitais literatūros žanrais.

Fakulteto Kalbų, literatūros ir vertimo studijų instituto docentė dr. *Živilė Nemickienė*

pranešime svarstė, kaip pakeitė antrinio pasaulio sampratą J. K. Rowlingo tekstai, kiek antrinis magijos pasaulis atitinka klasikinės maginės fantastikos kriterijus. Atkreiptas dėmesys į tai, kad J. K. Rowlingas įtikinamą magiško pasaulio vaizdą kuria ne tik detaliais aprašymais ir apokrifais, būdingais klasikinei maginei fantastikai, bet ir imituodamas skaitytojams aiškiai suprantamas pirminio pasaulio ypatybes, tačiau sukurtasis pasaulis maginės fantastikos kriterijus atitinka tik iš dalies – jame aktyvios antgamtinės jėgos, tačiau žmogaus atžvilgiu jos neveikia kaip išorinis veiksnys.

Kauno fakulteto mokslininkės prof. dr. *Jadvyga Krūminienė* ir *Indrė Višinskaitė* kalbėjo apie R. L. Stivensono novelę „Neįprastas bagažas“ (angl. *The Wrong Box*) ir farso žanrą. Akcentuota, kad šioje novelėje gausu šio viduramžių menančio žanro apraiškų – nuo neįtikėtinų įvykių kupino siužeto iki stereotipinių šmaikščių personažų. Aptarus farso žanrines ypatybes, atskleista, kad savo kūrinio rašytojas siekė šio to daugiau.

Po pietų sekcijos darbą pratęsė instituto docentė dr. *Skirmantė Biržietienė*, kuri auditorijai pasiūlė padiskutuoti apie tris antikinių epų kelionės motyvo žanrines variacijas: Homero *Odisėją*, Apolonijaus Rodiečio *Argonautiką* ir Vergilijaus *Eneidą*. Pasirėmusi J. Campbello herojaus kelionės schema, prelegentė detaliai atskleidė būdinguosius šių kelionių elementus ir akcentavo, kad analizuojamos kelionės yra skirtingos ir nevysiškai išpildo modelį. Apibendrinta, kad geriausiai pasaulinėje kultūrinėje tradicijoje žinoma seniausioji iš šių trijų nostalgiška Odisėjo kelionė, tapusi bendrinio kelionės įvardijimu ir brėžianti grįžimo į gimtinę žanrinį variantą. Pranešimas auditorijoje išprovokavo diskusijas apie tekstų dekonstravimą juos interpretuojant.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkė dr. *Živilė Nedzinskaitė* kalbėjo apie žanrų transformacijas XVII a. LDK lotyniškoje poezijoje ir aiškinosi figūrinės kūrybos galimybes. Aptarusi smulkiųjų poezijos žanrų kontekstą XVII a. Europoje, prelegentė aptarė LDK kūrusių poetų ir Nesvyžiaus jėzuitų akademijos studentų darbus. Ypatingas dėmesys buvo skirtas studentų figūrinei kūrybai, kuri iš kūrėjo reikalavo ypač aukšto meistriškumo. Nagrinėtas herbinis eilėraštis, į ratą išsivyniojantis eilėraštis, kiti artificiozines kūrybos pavyzdžiai.

Sekcijos darbą pratęsė Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Kalbų, literatūros ir vertimo studijų instituto profesorė dr. *Sigitė Radzevičienė*, klausytojus sutelkusi ties lietuvių ir švedų kultūra bei moterų literatūra. Keltas klausimas, kodėl sulaukiame daugiatomio romano, kaip žanro ribas keičia naratyvo laisvėjimas, kas sieja tekstą su žanro konvencija. Tirta istorinio ir istoriškojo romano skirtis nagrinėjant Kristinos Sabaliauskaitės knygas *Silva rerum*, *Petro imperatorė* ir Kerstinos Thorvall trilogiją *Pasakojimai apie Signę*. Ieškota paralelių, patvirtinančių hipotezę apie dabarties laikams būdingą universalios literatūrinės savimonės bruožą – daugiaklodžio semantinio naratyvo ir retrospektyvaus žanro dermę.

Instituto docentė dr. *Eglė Keturakienė* savo pranešime, remdamasi F. W. Schellingo įvardytomis istorinės elegijos ypatybėmis, analizavo Prano Vaičiaičio eilėraščių-elegiją „Yra šalis, kur upės teka“. Išskirtas pamatinis šio žanro atpažinimo kriterijus – poetinė nuotaika, sukurianti ištišą žmogiškosios būties pasaulį. Konstatuota, kad Prano Vaičiaičio istorinių elegijų raiška, esanti tarp epinės kalbėsenos, kryptančios klasicistinės tradicijos link, ir intymaus romantinio išgyvenimo, atliepia F. W. Schellingo suformuluotą istorinės

elegijos sampratą. Pranešimas pakurstė auditoriją diskusijai apie elegijos žanro aktualumą šiais laikais.

Fakulteto tyrėja *Gabrielė Gibavičienė* aiškinosi lietuvių išeivių kelionių literatūros, parašytos 1914–1989 m., topiką. Tiriant topus Julės Pranaitytės (1881–1944), Alės Rūtos (1915–2011) ir kitų išeivių kelionių aprašymuose, klausta: kas yra sava, nekintanti erdvė šiam keliautojui, koks jo ryšys su Lietuva ir lietuviais, kas šiuose aprašymuose yra kitas. Ieškota atsakymo, kas keliautojui yra namai, analizuota, kokios ypatybės vienija išeivių kelionių į Lietuvą aprašymus ir žymi kelionių literatūros žanrą.

Šiaulių universiteto mokslininkė *Justė Povilaitienė* aiškinosi šiuolaikinės konvencinės paauglių literatūros atmainos – problemų prozos – suvešėjimą Lietuvoje ir Jungtinėje Karalystėje. Aptartos požanrio – socialinių problemų, problemų arba socialinių romanų (kartais dar vadinamų propagandiniais romanais) – ypatybės, jų problemiškas, recepcija, šių tekstų išplitimas ir populiarumas XXI a. pradžioje. Rhoados Wald ir Dainos Opolskaitės kūriniai paaugliams lyginti pasitelkus septynis realistinio požiūrio aspektus.

Paskutinį pranešimą sekcijoje *ŽANRO AKTUALUMAS LITERATŪROS NARATYVUOSE* skaitė Vilniaus universiteto Kauno fakulteto alumnė, poetė Lina Buividavičiūtė. Prelegentė kalbėjo apie žanro variacijas šiuolaikinėje lietuvių poezijoje, akcentavo vis labilėjančias žanro ribas, pakitusią lyrikos žanro recepciją. Apžvelgdama ryškiausius šiuolaikinės lietuvių poezijos pavyzdžius, L. Buividavičiūtė kėlė klausimus, ar galima nusakyti, kas sudaro šiuolaikinės poezijos literatūriškumą, kaip pakito lyrikos samprata ir kokie lyrikos *požymiai* būdingi šiuolaikinei poezijai. Pasvarsčiusi, kokie analizės įrankiai ir literatūros teorijos leidžia geriausiai *išnarstyti dabarties eilėraščio būtį*, pranešėja pamėgino nusakyti žanro raidos tendencijas. Pranešimą lydėjo įvairios klausytojų nuomonės ir reakcijos į besikeičiantį lyrikos žanrą: prisiminti rusų formalistai, taip pat lietuvių keturvėjininkai, sudaiktinę poeziją, Prano Morkūno vizualieji tekstai, kryptantys į pornografinę raišką, svarstyta, kas poeziją daro poezija.

Taigi Žanro konferencija subūrė skirtingų humanitarinių sričių atstoves: literates, kalbininkes, vertimo ir audiovizualikos specialistes, žurnalistikos ir komunikacijos mokslininkes. Konferencija pasižymėjo itin kūrybingomis diskusijomis, idėjų mainais, todėl žanro kanono ir transformacijų tyrėjų po poros metų tikimasi sulaukti ne tik iš Lietuvos, bet ir iš užsienio.